

УДОСКОНАЛЕННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НАВИЧОК ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТОФОНОГРАМИ

Статтю присвячено проблемі удосконалення в майбутніх учителів англійської мови навичок виразного читання з використанням автофонограми. Теоретично обґрунтовано алгоритм роботи над удосконаленням відповідних навичок у студентів I курсу мовних спеціальностей, охарактеризовано критерії відбору навчальних текстів, запропоновано два варіанти роботи з текстом, виокремлено й описано етапи, встановлено послідовність застосування запропонованих варіантів, окреслено переваги використання автофонограми.

Ключові слова: фонетична компетентність, навички виразного читання, майбутні вчителі англійської мови, автофонограма.

Вагомою складовою професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя англійської мови є фонетична компетентність, яка, у свою чергу, є складним і багатоаспектним явищем, що потребує кропіткої взаємної роботи студента й викладача. Одним із компонентів цієї компетентності є навички виразного читання, під якими розуміємо навички використання інтонаційних засобів англійської мови з метою коректної передачі смислу тексту, що читається. При цьому вони базуються на добре сформованих слухо-вимовних навичках і служать підґрунтям компетентності в читанні та говорінні.

Проблема формування фонетичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов була й залишається об'єктом дослідження багатьох методистів (С. Л. Бобир, Ю. В. Головач, Н. В. Гурина, А. В. Долина, Н. В. Мосьпан, В. В. Перлова, А. О. Хомутова та ін.). Водночас аналіз методичної літератури дозволив зробити висновок, що проблема удосконалення в майбутніх учителів англійської мови навичок виразного читання не знайшла вичерпного висвітлення. З іншого боку, результати аналізу усних відповідей студентів мовних спеціальностей на іспитах з профільних дисциплін свідчать про недостатній рівень сформованості у майбутніх учителів англійської мови фонетичної компетентності, навичок виразного читання зокрема, що, у свою чергу, потребує розробки методики відповідного навчання. Керуючись рефлексивним підходом до навчання іноземної мови [2, с. 84-85], ефективний шлях останнього ми вбачаємо у використанні автофонограми, під якою розуміємо аудіозапис студентом власного мовлення з метою його подальшого аналізу.

Мета цієї статті – теоретично обґрунтувати алгоритм роботи над удосконаленням у студентів I курсу мовних спеціальностей навичок виразного читання англійською мовою з використанням автофонограми.

Насамперед зазначимо, що робота над удосконаленням навичок виразного читання реалізується на заняттях з Практики усного та писемного мовлення англійською мовою та Практичної фонетики англійської мови після завершення модуля "Вступний корективний курс", що зазвичай триває протягом перших двох місяців навчання на мовних спеціальностях. На момент його закінчення студенти мають знати особливості фонетичної системи англійської мови у порівнянні з українською мовою; фонеми англійської мови та їх артикуляційно-акустичні характеристики; основні модифікації звуків у потоці мовлення; фонетичну організацію слів, складу, словесного наголосу; інтонацію та такі її компоненти, як мелодику (низхідну ступінчасту шкалу та сім основних ядерних тонів), ритм, фразовий і логічний наголоси, паузацію та темп; транскрипцію та графічні способи зображення інтонації [3, с. 51].

Також у межах вступного корективного курсу в студентів закладаються основи слухо-вимовних та інтонаційних навичок, під якими, слідом за Н. Ф. Бориско, розуміємо навички коректної вимови всіх фонем у потоці мовлення та їх адекватного розуміння у процесі сприйняття іншомовного мовлення та навички коректного інтонаційного оформлення власного мовлення та його адекватного розуміння у процесі сприйняття іншомовного мовлення [1, с. 3].

Важливим якісно новим утворенням на кінець вступного корективного курсу має стати фонетична усвідомленість, що трактується науковцями як здатність студента розмірковувати над процесами формування своєї фонетичної компетентності та оволодівати вимовою, конструюючи систему власних фонетичних знань; свідомо реєструвати й розпізнавати звукові одиниці різних рівнів, їхні особливості та закономірності їхнього утворення і функціонування; знати свій тип "мовця", усвідомлювати переваги й недоліки свого типу відносно формування фонетичної компетентності; аналізувати фонетичний бік свого

мовлення і робити відповідні висновки, аналізувати причини помилок, знаходити й застосовувати ефективні шляхи їх подолання [1, с. 4].

Якщо в межах вступного корективного курсу ціле заняття може бути присвячене формуванню фонетичної компетентності студентів, то під час опрацювання решти модулів, що передбачені навчальною програмою з Практики усного та писемного мовлення англійською мовою, цей процес має бути націлений на поглиблення фонетичних знань, а також удосконалення слухо-вимовних та інтонаційних навичок, фонетичної усвідомленості студентів і при цьому реалізовуватися одночасно із формуванням інших мовних і мовленнєвих компетентностей майбутнього вчителя англійської мови. А це, у свою чергу, потребує методично грамотного розподілу часу та добору відповідних методів і прийомів роботи, за яких кожній компетентності, фонетичній зокрема, приділяється достатньо уваги. На наш погляд, основна увага на I курсі мовних спеціальностей має бути зосереджена на навичках виразного читання, які, як зазначалося вище, служать суттєвим підґрунтям компетентності в говорінні. При цьому пропонуємо два варіанти роботи з текстом.

Перший варіант передбачає наявність, окрім друкованого тексту, фонограми – аудіозапису цього тексту. Принагідно зауважимо, що аудіотекст має відповідати таким критеріям: 1) тематичності – корелює зі змістовим модулем, що опрацьовується студентами, 2) автентичності – створений носіями мови для носіїв мови або для навчальних цілей, 3) нормативності – є прикладом вимовної норми англійської мови (Received Pronunciation), 4) ілюстративності – є зразком вживання різноманітних інтонаційних засобів для досягнення різних цілей, у різних ситуаціях спілкування, насичений лексичними одиницями та граматичними структурами, що входять до активних лексичного та граматичного мінімумів студентів I курсу мовної спеціальності, 5) тривалості – не перевищує 1,5-2 хвилини звучання, що є посиленням для подальшої презентації його напам'ять.

За цим варіантом робота над удосконаленням навичок виразного читання відбувається у дев'ять етапів: 1) прослуховування аудіотексту з метою розуміння основного змісту, 2) прослуховування аудіотексту з метою повного розуміння змісту, 3) опрацювання складних з фонетичної точки зору слів і словосполучень з тексту, 4) прослуховування аудіотексту з метою його інтонування, 5) первинне читання тексту, 6) виразне читання тексту, 7) запис автофонограми, 8) порівняння автофонограми зі зразком, самоаналіз з подальшим доопрацюванням, 9) перевірка автофонограми викладачем з подальшим обговоренням її зі студентом.

Надамо коротку характеристику кожного з етапів.

Перший етап передбачає первинне знайомство з текстом, його бажано проводити без опори на друковану основу. Перевірку розуміння основного змісту слід проводити шляхом тестових завдань різних видів. Другий етап націлений на аудіювання з детальним розумінням тексту, при цьому перевірку можна організувати шляхом запитань за змістом тексту або перекладу рідною мовою, щоб пересвідчитися, що студенти дійсно добре розуміють зміст почутого / прочитаного. На цьому етапі допускається використання друкованої опори. На третьому етапі студентам пропонуються слова й словосполучення з тексту, згруповані за певним критерієм – фонемою або фонетичним явищем. Спочатку викладач відбирає ці слова й словосполучення, а в подальшому студенти самі виписують їх із тексту, розвиваючи при цьому професійне вміння прогнозувати фонетичні труднощі.

Прослуховування аудіотексту з метою його інтонування передбачає багаторазове прослуховування кожної синтагми тексту, що зазвичай студенти роблять самостійно вдома, та коментування її інтонаційного контуру, що відбувається на занятті під керівництвом викладача. Читання поділяється на первинне та виразне. Обидва передбачають самостійну роботу студентів, що включає прослуховування кожної синтагми з подальшим багаторазовим проговорюванням за диктором, а також читання разом із диктором. Первинне й виразне читання перевіряються на занятті та коментуються викладачем разом зі студентами з точки зору наявності чи відсутності фонетичних та інтонаційних помилок, а також його наближеності до автентичного зразка.

Пройшовши попередні етапи, студент переходить до запису власного мовлення, здійснює його порівняння з текстом-зразком, за необхідності доопрацьовує і надсилає остаточну версію викладачеві на перевірку. Робота за першим варіантом завершується коментуванням викладачем на консультації виразного читання тексту студентом.

Другий варіант передбачає наявність лише друкованого тексту. Тексти, що опрацьовуються, відповідають практично тим же критеріям, що й аудіотексти: тематичності – корелюють із темою, що опрацьовується; автентичності – створені носіями мови для носіїв мови або для навчальних цілей; ілюстративності – насичені лексичними й граматичними одиницями, що належать до відповідних активних мінімумів; обсягу – не перевищують 2500 друкованих знаків.

Робота над удосконаленням навичок виразного читання проходить у вісім етапів: 1) читання тексту з повним розумінням змісту; 2) опрацювання складних з фонетичної точки зору слів, словосполучень і речень з тексту; 3) інтонування тексту; 4) первинне читання тексту; 5) виразне читання тексту; 6) запис автофонограми; 7) прослуховування автофонограми, самоаналіз з подальшим доопрацюванням; 8) перевірка автофонограми викладачем з подальшим обговоренням її зі студентом.

Як бачимо, робота над текстом за другим варіантом розпочинається з читання з повним розумінням змісту. Перевірку глибини розуміння змісту доцільно здійснювати шляхом запитань за змістом тексту або перекладу його окремих частин. Далі студенти вправляються у читанні слів, словосполучень і речень, згрупованих за певною фонетичною або інтонаційною особливістю. За аналогією з першим варіантом спочатку викладач пропонує готові групи слів, словосполучень і речень, а в подальшому студенти укладають списки таких фонетичних труднощів тексту самостійно. Третій етап передбачає читання тексту частинами з коментуванням інтонаційного контуру кожної його синтагми.

Саме читання, як і в попередньому варіанті, поділяється на первинне й виразне, що заслуховується на занятті й коментується викладачем і студентами щодо наявності чи відсутності фонетичних та інтонаційних помилок, відповідності визначеним інтонаційним контурам. Далі студенти працюють над записом власного читання, прослуховують його, здійснюють самоаналіз, за необхідності доопрацьовують і надсилають остаточну версію автофонограми викладачеві. Робота в межах цього варіанту так само завершується коментуванням викладачем на консультації виразного читання тексту студентом.

Порівнявши запропоновані варіанти роботи з текстом, можна дійти висновку, що вони різняться наявністю / відсутністю аудіотексту, який, у свою чергу, обумовлює наявність / відсутність етапів аудіювання з метою розуміння основного змісту тексту, аудіювання з метою детального розуміння змісту тексту, прослуховування тексту з метою його інтонування, читання, що передбачає проговорювання за диктором і разом із ним та прослуховування автофонограми й порівняння з автентичним зразком. Відтак, можна стверджувати, що перший варіант базується на аналітико-імітативному підході до навчання фонетики [2, с. 199], а другий – на суто аналітичному [2, с. 199]. З огляду на це, вважаємо за доцільне розпочинати роботу над удосконаленням навичок виразного читання за першим варіантом, в межах якого у студентів є можливість, з одного боку, імітувати іншомовне мовлення, а з іншого – аналізувати його, та поступово переходити до другого варіанту, який передбачає самостійне інтонування тексту студентами без опори на автентичний аудіотекст-зразок.

До переваг використання автофонограми слід віднести 1) можливість почути себе; 2) можливість порівняти своє мовлення з автентичним зразком; 3) можливість порівняти своє мовлення з мовленням однокласників; 4) можливість порівняти своє мовлення на різних етапах навчання і зробити висновки щодо успішності навчання; 5) багаторазове читання тексту студентами, оскільки, як показує наш досвід, студенти зазвичай незадоволені своїм початковим результатом, а відтак, змушені працювати над його удосконаленням; 6) економія часу на практичному занятті; 7) можливість викладача неодноразово прослухати автофонограми всіх студентів і якісно оцінити їх.

Отже, процес удосконалення в студентів I курсу мовних спеціальностей навичок виразного читання з використанням автофонограми доцільно розпочинати по завершенню вступного корективного курсу. При цьому починати слід з першого варіанту, що ґрунтується на аналітико-імітативному підході до навчання фонетики, оскільки в цьому випадку текст супроводжується аудіозаписом, що відповідає визначеним критеріям (тематичності, автентичності, нормативності, ілюстративності та тривалості), і у студентів є можливість одночасно імітувати й аналізувати іншомовне мовлення. За першим варіантом робота над удосконаленням відповідних навичок реалізується у дев'ять етапів: 1) прослуховування аудіотексту з метою розуміння основного змісту; 2) прослуховування аудіотексту з метою повного розуміння змісту; 3) опрацювання складних з фонетичної точки зору слів і словосполучень з тексту; 4) прослуховування аудіотексту з метою його інтонування; 5) первинне читання тексту; 6) виразне читання тексту; 7) запис автофонограми; 8) порівняння автофонограми зі зразком, самоаналіз з подальшим доопрацюванням; 9) перевірка автофонограми викладачем з подальшим обговоренням її зі студентом. Зазначений варіант роботи поступово змінюється другим варіантом, в основі якого – аналітичний підхід до навчання фонетики, оскільки студенти працюють виключно з друкованим текстом, інтонуючи його на основі раніше отриманих знань і набутих навичок. За другим варіантом робота організується у вісім етапів: 1) читання тексту з повним розумінням змісту; 2) опрацювання складних з фонетичної точки зору слів, словосполучень і речень з тексту; 3) інтонування тексту; 4) первинне читання тексту; 5) виразне читання тексту; 6) запис автофонограми; 7) прослуховування автофонограми, самоаналіз з подальшим доопрацюванням; 8) перевірка автофонограми викладачем з подальшим обговоренням її зі студентом.

Перспективу подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо у розробці алгоритму роботи над розвитком у майбутніх учителів англійської мови вмінь підготовленого монологічного мовлення з використанням автовідеофонограми.

Використані джерела

1. Бориско Н.Ф. Методика формування іншомовної фонетичної компетентності / Н. Ф. Бориско // Іноземні мови. – 2011. – № 3. – С. 3–14.

2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) : проект / [кол. авт. : С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін.]. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 246 с.

Мацнева О. А.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НАВЫКОВ ВЫРАЗИТЕЛЬНОГО ЧТЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ АВТОФОНОГРАММЫ

Статья посвящена проблеме совершенствования у будущих учителей английского языка навыков выразительного чтения с использованием автофонограммы. Теоретически обоснован алгоритм работы над совершенствованием соответствующих навыков у студентов I курса языковых специальностей, определены критерии отбора текстов, предложены два варианта работы с текстом, выделены и описаны этапы, установлена последовательность применения предложенных вариантов, очерчены преимущества использования автофонограммы.

Ключевые слова: фонетическая компетентность, навыки выразительного чтения, будущие учителя английского языка, автофонограмма.

Matsnieva O. A.

IMPROVING ENGLISH TEACHER-TRAINEES' EXPRESSIVE READING SUBSKILLS BY MEANS OF SELF-RECORDING

The article dwells on the issue of using self-recording the betterment of future EFL teachers' phonetic competence. The algorithm of improving first-year English Language and Literature Department students' expressive reading subskills is theoretically substantiated. The criteria of selecting texts are specified. They are: authenticity, correlation with the topic, presence of active vocabulary and grammar patterns, length. The audio versions of the texts are read by RP speakers, and they are not more than two minutes long.

Two schemes of working with the text are introduced in the article. The first one is realized on the texts with audio versions and is based on the analytical and imitative approach to teaching phonetics. According to it, improving students' expressive reading subskills passes nine stages, listening for gist comprehension, listening for detailed comprehension, phonetic analysis of the text, listening for intoning the text, primary and expressive reading of the text, self-recording of one's reading, its reflection and correction if necessary, and checking the recorded reading by the teacher.

The second scheme is applied in case that the texts have no audio versions. It is based on the analytical approach only. Improving expressive reading subskills passes eight stages, reading for gist, intensive reading, phonetic analysis of the text, intoning of the text, primary and expressive reading of the text, self-recording of one's reading, its reflection and correction if necessary, and checking the recorded reading by the teacher.

The first scheme is expected to precede the second one when put into practice.

The advantages of using self-recording are singled out. They are: students' opportunity to hear their own reading, to compare it to the authentic version and to other students' reading, to reflect on it at different stages of work, much practice before creating the satisfactory version, teacher's opportunity to check the reading thoroughly and save time in class.

Key words: phonetic competence, expressive reading subskills, future EFL teachers, self-recording.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2016